

A nemzetiségi önkormányzati rendszer mint a nemzeti identitás egy eszköze

Latorcai Csaba

1. Bevezetés

Jelen tanulmány célja a nemzetiségi önkormányzati rendszert mint a nemzeti identitás megélésének és megőrzésének egyik fontos eszközét bemutatni, valamint megvilágítani szerepét és jelentőségét.

A nemzetiségi önkormányzatok működése számos esetben sajátos elemeket tartalmaz, amelyből következően tevékenységük különleges: többek között működésük nyelve vagy éppen a kialakult szokásjogaik terén, valamint programjaik szervezésében, működési módjukban, üléseik kapcsán. A nemzetiségek választott testületeinek sajátosságai jól mutatják Magyarország jogrendszerének, önkormányzati szerkezetének sokszínűségét. Természetesen a törvény által elismert tizenhárom nemzetiség önkormányzata működésében számos azonosság is felfedezhető, valamint olyan kötelezettségek, amelyeket részükre törvények írnak elő. Ezen rendelkezések a nemzetiségi önkormányzatok tagjai, valamint közösségük számára is kötelezők, amelyeket ismerni és alkalmazni kell. A nemzetiségi önkormányzatok közjogi jogállású önkormányzatok, amelyek alapjait az Alaptörvény rakja le, részletszabályait sarkalatos törvény állapítja meg, szoros összhangban az Európa Tanács 1985-ben elfogadott Helyi Önkormányzatok Európai Chartájában megfogalmazott alapelvekkel. E jogszabályi garanciák révén láthatják el kiemelkedő szerepüket mind a nemzetiségi identitás, kultúra, nyelv, szokások, mind pedig a nemzeti identitás megőrzése terén. A nemzetiségi önkormányzatok tevékenységükkel hozzájárulnak a nemzeti identitás megerősítéséhez és fenntartásához.

A tanulmány tehát a nemzetiségi önkormányzatok nemzeti identitás megerősítésében, valamint megőrzésében és továbbélésében elfoglalt helyét és szerepét kívánja ismertetni. Emellett a tanulmány címében jelzett nemzeti identitás kérdését is körbejárjuk a magyar és a szerb jogszabályok összehasonlításával.

2. Nemzetiségi önkormányzat és identitás

A nemzetiségi önkormányzatok felépítése jól mutatja Magyarország jogrendszerének sokszínűségét az önkormányzati rendszer vonatkozásában. A szakirodalom szerint az önkormányzat mint fogalom többféle értelemben használatos. Egyfelől beszélni lehet helyi

önkormányzatokról a helyi közhatalom gyakorlásával összefüggésben; másrészt kisebbségi (nemzetiségi) önkormányzatokról a kisebbségi (nemzetiségi) kollektív jogok gyakorlása szempontjából, de használatos ennél jóval szélesebb értelemben is, például a köztestületek (kamarák) esetében, és további más szervezettípusoknál is találkozni lehet az önkormányzati elven történő működés szabályaival.¹

Az önkormányzat fogalma a legáltalánosabban (ön)szerveződési, működési, döntéshozatali elvet jelent, vagyis önkéntes szerveződést, önálló működést és döntéshozatalt, továbbá egy sajtóságos kapcsolatot más szervekkel, valamint magában foglalja a szervezetek kapcsolatát az államhoz.

Az önkormányzat fogalmáról, így a nemzetiségi önkormányzat meghatározásáról sem lehet beszélni anélkül, hogy az autonómia kérdése ne kerülne elő. Önkormányzat ugyanis nem létezik autonómia, azaz más egységektől való elkülönülés, függetlenség nélkül. Az autonómia terjedelme meghatározó az önkormányzatra nézve: minél teljesebb, annál szélesebb az önkormányzathoz való jog. A nemzetiségi önkormányzat közjogi jogállású önkormányzat, alapjait az Alaptörvény rakja le, részletszabályait sarkalatos törvény állapítja meg, szoros összhangban az Európa Tanács 1985-ben elfogadott Helyi Önkormányzatok Európai Chartájában megfogalmazott alapelvekkel.²

Az önkormányzat mellett e fejezet keretein belül fontos szólni az identitás fogalmáról is, amely a modern korban jelent meg. Pataki Ferenc úgy fogalmaz, hogy az „identitás a személyiségnek nevezett konstrukció és a társadalmi struktúra közé elhelyezhető közvetítő kategória, amely az egyén-társadalom viszonyt reflexív módon és szimbolikus formákban építi fel.”³ Gereben Ferenc értelmezése szerint az identitás és az identitástudat a fennmaradásra való törekvés a lényegesnek ítélt jegyek, tulajdonságok megőrzése céljából, ami lehetővé teszi, hogy a személyek és közösségek tartósan azonosak maradhassanak önmagukkal. Az előbbieken felsoroltak mellett fontos annak előzetes tisztázása, hogy melyek a megőrzésre érdemes, fontos jegyek, milyenek kívánunk maradni, és fel kell tenni azon kérdéseket, amelyek arra utalnak, hogy kik vagyunk.

Az identitás fogalmát tovább elemezve fontos kitérni arra, hogy az identitástudat egy komplex, összetett dolog, aminek több dimenziója is ismert.

A téma szempontjából az önmeghatározás vertikális szintjén fontos a nemzeti identitás fogalmának kiemelése, mivel ezen fogalom egyszerre alkalmazható mind a többségi nemzetek polgáira, mind pedig a kisebbségi (nemzetiségi) sorban élőkre. Utóbbiak nemzeti identitását alakítja a nemzetihovatartozás-tudat, a nemzeti önkép, jövőkép, a vallási identitás, a közös történelmi tudat, valamint a kulturális identitás. Ezen értékek megőrzésében és fenntartásában a nemzetiségi önkormányzatoknak kiemelt szerepük van.⁴

¹ GREGÓCZKI E. et alii (2002): *Jogi ismeretek*. Budapest, Finance Oktatási és Kutatási Alapítvány. 76–78.

² LATORCAI Cs. – MOLNÁRNÉ ASBÓTH E. – PAULIK A. I. (2013): *Nemzetiségi Önkormányzatok Kézikönyve*. Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma. 5–10.

³ PATAKI F. (1982): *Az én és a társadalmi azonosságtudat*. Budapest, Kossuth Kiadó. 300.

⁴ GEREBEN F. (1999): *Identitás, kultúra, kisebbség*. Budapest, Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely. 56–60.

3. Nemzetiségi önkormányzatok alakítása, működése, főbb jellemzőik

Magyarország Alaptörvényének (a továbbiakban: Alaptörvény)⁵ XXIX. cikke kimondja, hogy az ország területén élő nemzetiségek államalkotó tényezők, amelyeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi nyelvhasználathoz, kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz. Jogaik gyakorlásához az Alaptörvény értelmében a nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre.⁶

Az Alaptörvény mellett a magyarországi nemzetiségek számára a másik legfontosabb jogszabály az önkormányzatokra vonatkozó előírásokat is magában foglaló a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (a továbbiakban: Njtv.), amely 2011 decemberében lépett hatályba, felváltva a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvényt.

Az Njtv. értelmében a nemzetiségek közvetlen választással három szinten hozhatnak létre nemzetiségi önkormányzatokat: községben, városban és fővárosi kerületben települési; a fővárosban és megyében területi, valamint országos nemzetiségi önkormányzatot.⁷

Az Njtv. tartalmazza a nemzetiségi önkormányzat definícióját: „nemzetiségi önkormányzat: törvényben meghatározott nemzetiségi közszolgáltatási feladatokat ellátó, testületi formában működő, jogi személyiséggel rendelkező, demokratikus választások útján létrehozott szervezet, amely a nemzetiségi közösséget megillető jogosultságok érvényesítésére, a nemzetiségek érdekeinek védelmére és képviselésére, a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetiségi közügyek települési, területi vagy országos szinten történő önálló intézésére jön létre.”⁸

A nemzetiségi önkormányzat a nemzetiségi kulturális autonómia nem kizárólagos, de első számú letéteményese. Tehát a nemzetiségi önkormányzati, önkormányzathoz fűződő jog olyan közösségi jog, amelyet a valamely nemzetiséghez tartozó választópolgárok választott nemzetiségi önkormányzati képviselőik útján, elsősorban önkormányzati testületi működés keretei között feladat- és hatásköreik ellátásával gyakorolnak.⁹

Ahhoz, hogy pontosan megismerjük a nemzetiségi önkormányzatok identitás megőrzésében betöltött szerepét, szükséges megismerkedni azok jogállásának jellemzőivel, amelyek az alábbiakban foglalhatók össze.

- A nemzetiségi önkormányzati jogok főszabályként minden nemzetiségi önkormányzat tekintetében egyenlők, az esetleges kivételeket az Njtv. határozza meg.
- A nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatásköre eltérő lehet, a törvény ugyanis a kötelező feladatokat eltérően is meghatározhatja. Tipikus példája lehet ennek a különböző szintű önkormányzatok feladat- és hatásköre. Az ön-

⁵ Magyarország Alaptörvénye elején megfogalmazott Nemzeti hitvallás az alábbiakat határozza meg: „Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharaiban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét. Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk.” Magyarország Alaptörvénye.

⁶ Alaptörvény XXIX. cikk.

⁷ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139819 (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

⁸ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 2. § 2. pont.

⁹ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 2. § 3. pont.

ként vállalt feladatok és hatáskörök pedig értelemszerűen önkormányzatonként és nemzetiségenként eltérőek, igazodva a nemzetiségi önkormányzat anyagi teljesítőképességéhez és a nemzetiségi közösség igényeihez.

- A nemzetiségi önkormányzatok között nincs alá-fölrendeltségi viszony, mert az eltérő jogok és kötelezettségek megléte, de az eltérő feladat- és hatáskörök sem hoznak létre alá-fölrendeltséget a területi és települési önkormányzatok között.
- A nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörök a nemzetiségi önkormányzat testületét illetik meg.
- A nemzetiségi önkormányzat jogi személy, amelyet az elnök képvisel.
- A települési nemzetiségi önkormányzat testülete a képviselő-testület, a megyei, a fővárosi és az országos nemzetiségi önkormányzat testülete pedig a közgyűlés.
- A nemzetiségi önkormányzat testülete a feladat- és hatáskörét a szerveire (elnök, bizottság, országos szint esetén hivatalára), valamint – az Njtv.-ben meghatározottaknak megfelelően – társulására ruházhatja át. A nemzetiségi önkormányzat testülete az átruházott hatáskör tekintetében utasítást adhat a hatáskör gyakorlásához, valamint ezt az átruházott hatáskört bármikor visszavonhatja. Fontos kiemelni, hogy az átruházott hatáskör nem ruházható tovább.
- A nemzetiségi önkormányzatra nézve kötelező feladat- és hatáskört az Njtv. alapíthat meg. Mindezzel egyidejűleg a kötelező feladatok ellátásához az Országgyűlés biztosíthatja – feladatellátásához szükséges összeg tekintetében – az azzal arányban álló forrás- és eszközrendszerrel.
- A nemzetiségi önkormányzatok a feladat- és hatáskörükbe tartozó nemzetiségi ügyekben¹⁰ önállóan vagy más szervekkel együttesen járhatnak el.
- A nemzetiségi önkormányzat a nemzetiségi ügyek intézése során feladat- és hatáskörében eljárva határozatot hoz, önállóan igazgat, tulajdona tekintetében tulajdonosként jár el, önállóan megalkotja költségvetését és ezen alapuló költségvetési gazdálkodást folytat.¹¹

A nemzetiségi önkormányzatok feladatainak meghatározásához figyelembe kell venni a már hivatkozott Njtv. értelmező rendelkezései között meghatározott nemzetiségi közügy, illetőleg a nemzetiségi önkormányzat fogalmát.

A nemzetiségi közügyekkel kapcsolatosan a törvényből egyértelműen kitűnik, hogy azokat nemzetiségi önkormányzatok látják el oly módon, hogy a közügyek ellátása során a nemzetiségi önkormányzat az adott közösséghez tartozókat meghatározott közszolgáltatásokkal látja el, irányítja a nemzetiségi képvisellel összefüggő ügyeket, valamint megteremti az ezekhez szükséges anyagi, személyi és szervezeti feltételeket. Ebből követ-

¹⁰ Nemzetiségi közügy a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény. 2. § 1. pontja szerint: az Njtv.-ben biztosított egyéni és közösségi jogok érvényesülése, a nemzetiséghez tartozók érdekeinek kifejezésre juttatása – különösen az anyanyelv ápolása, őrzése és gyarapítása, továbbá a nemzetiségek kulturális autonómiájának a nemzetiségi önkormányzatok által történő megvalósítása és megőrzése – érdekében a nemzetiséghez tartozók meghatározott közszolgáltatásokkal való ellátásával, ezen ügyek önálló vitelével és az ehhez szükséges szervezeti, személyi és anyagi feltételek megteremtésével összefüggő ügy; a közhatalmat gyakorló állami és helyi önkormányzati szervezetben, továbbá a nemzetiségi önkormányzati szervezetben való nemzetiségi képviselőhöz és mindezek szervezeti, személyi és anyagi feltételeinek biztosításához kapcsolódó ügy.

¹¹ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 76–78. §.

kezően a nemzetiségi önkormányzatok működése csak akkor tekinthető törvényesnek, ha a szervezetet az előírt módon hozzák létre és működtetik, tehát a nemzetiségi önkormányzat ellátja a közhatalmi állami szervekhez, a területi önkormányzati szervekhez, a nemzetiségi önkormányzati szervekhez kapcsolódó képviseleti feladatokat.

Fontos továbbá kiemelni, hogy az Njtv. a nemzetiségi közügyek keretében ellátandó feladatokról nem ad zárt felsorolást. Ki kell hangsúlyozni, hogy a törvény „a nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatásköre”, illetőleg „az országos nemzetiségi önkormányzat” alcímei csak a legfontosabb kötelező feladat- és hatásköröket nevesítik, tehát ezen részek korántsem tételes felsorolásokat tartalmaznak, hanem a törvény szinte valamennyi fejezete, címe és alcíme tartalmaz kötelező vagy vállalható nemzetiségi önkormányzati feladatot.¹² Ezek közül a legfontosabbak:

- A nemzetiségi önkormányzatoknak a közfeladat ellátásához meg kell teremteniük a szervezeti, személyi és anyagi feltételeket. A nemzetiségi önkormányzat a kötelező és vállalt feladatainak ellátásához szükséges szervezeti megoldásokat önállóan dolgozza ki, tehát meghatározza országos szinten esetében elnökhelyettesei számát, kialakítja a bizottsági struktúráját, feladat- és hatásköreit szerveire (elnök, bizottság, országos szinten hivatal), valamint társulására átruházhatja, feladatait önállóan vagy más szervekkel együttműködve elvállalhatja. Meghatározza a működéséhez szükséges helyi önkormányzattól igényelt működési feltételeket, vagyis a helyi önkormányzattal megkötendő megállapodás paramétereit, meghozza a feladatellátásához szükséges alapítói társulási, támogatói döntéseket, dönt a költségvetési kérdésekben, állami és egyéb támogatások igénybevételéről, továbbá meghozza szervezeti és működési szabályzatát.¹³
- Nemzetiségi közszolgáltatással kapcsolatos feladatok ellátása. Ezek elsősorban a nemzetiségi közösség kulturális autonómiájának erősítéséhez, a nyelvi, oktatási és kulturális jogok gyakorlásához kötődnek, de felmerülnek még a társadalmi felzárkózás, a szociális, ifjúsági, kulturális igazgatás és a közfoglalkoztatás területén, valamint a településüzemeltetési és településrendezési feladatok körében. Ilyen feladat például a nemzetiségi pályázat kiírása, nemzetiségi ösztöndíj adományozása, intézményműködtetés vagy valamilyen közszolgáltatás nyújtása – ami megvalósulhat például nyelvoktatás biztosításában.¹⁴
- A nemzetiségi képviselettel összefüggő feladatok közé sorolhatók az állami, helyi önkormányzati egyéb szervekhez, továbbá a nemzetiségi önkormányzatokhoz kötődő képviseleti jellegű ügyek. Az idetartozó ügyek a nemzetiségi közösség kulturális autonómiájának erősítéséhez, a nyelvi, oktatási és kulturális jogok gyakorlásához kötődnek, továbbá a társadalmi felzárkózás, a szociális, ifjúsági, kulturális igazgatás és a közfoglalkoztatás területén, valamint településüzemeltetési és településrendezési feladatok körében merülnek fel.¹⁵ Az előzőekben meghatározott feladatok körében a nemzetiségi közösség igényeinek ismeretében

¹² A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 2. § 1. és 2. pont.

¹³ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 78–86. §.

¹⁴ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 116. § (2) bekezdés, 10. § (4) bekezdés.

¹⁵ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 10. § (4) bekezdése, 81. § (1) bekezdése, 115. §, 116. § (1) bekezdése.

a nemzetiségi önkormányzatok gyakorolják a jogszabályban meghatározott javaslatlételi, kezdeményezési, véleményezési, egyetértési jogot.

4. A nemzetiségi önkormányzatok és az identitás megőrzése

A nemzetiségi önkormányzatoknak az identitás megőrzésével kapcsolatos feladatainak egyik legfontosabb alapját a nemzetiségek alapvető jogai határozzák meg, amelyeket a már említett Njtv. foglal keretbe. A nemzetiségekhez tartozóknak a törvények adta keretek között joguk van a szülőföldjükön való zavartalan boldoguláshoz, a saját, a szülők, az ősök születési vagy lakhelyének kultúrájához, hagyományaihoz való kötődés szabadságához és oltalmához, az óhazával való zavartalan kapcsolattartáshoz, a szabad anyanyelvhasználathoz, a politikai képviselőjük során (például nemzetiségi szószóló) saját nyelven történő felszólaláshoz.

A nemzetiségi identitást erősítik azok a jogszabályi garanciák is, amelyek lehetővé teszik, hogy azon településeken, ahol valamely nemzetiségnek a népszámlálás során regisztrált aránya meghaladja a 10%-ot, a helyi önkormányzat köteles a települési nemzetiségi önkormányzat kérésére biztosítani, hogy a közigazgatási eljárás során alkalmazott nyomtatványok az adott nemzetiség nyelvén is rendelkezésre álljanak. Az önkormányzati döntések közzététele, kihirdetése a nemzetiség anyanyelvén is elérhető kell, hogy legyen. Emellett a jogszabályok előírják, hogy a közhivatalok elnevezését feltüntető táblák a nemzetiség anyanyelvén is olvashatók legyenek, ahogy a helység- és utcaneveket jelző tábláknak is szerepelniük kell a magyar nyelvű írásmód mellett a hagyományos nemzetiségi elnevezés szerint, a nemzetiség anyanyelvén is. Az Njtv. továbbá lehetőséget biztosít a különböző funkciókat betöltő hivataloknál az adott nemzetiség anyanyelvét ismerő személy alkalmazására, továbbá települési szinten is lehetőség nyílik a nemzetiségi nyelven történő tájékoztatásra valamely helyi szinten működő médiaszolgáltató útján.¹⁶

A nemzetiségi identitás megőrzése szempontjából nagyon fontosak továbbá az egyéni nemzetiségi jogok, amelyek az egyének kizárólagos és elidegeníthetetlen jogának számítanak. Azonban az egyéni jogok mellett szükséges a közösségi nemzetiségi jogok megléte is, amely az Njtv. szabályai szerint a nemzetiségek elidegeníthetetlen közösségi joga. Ezen jogok biztosítják a nemzetiségek önazonosságának megőrzését, ápolását, erősítését és átörökítését, valamint az adott nemzetiség történelmi hagyományának, nyelvének megőrzését és fejlesztését, tárgyi és szellemi kultúrájának ápolását és gyarapítását. Fontos joga továbbá a nemzetiségeknek az intézmények létrehozása, működtetése, a nemzetiségi nevelés-oktatás, ünnepek, rendezvények zavartalan megtartása, építészeti, kulturális, kegyeleti és vallási emlékeik, hagyományaik megőrzése, ápolása, átörökítése, jelképeik használata, s mindezek megvalósításában kiemelt szerepet vállalnak a területi (ezen belül is legfőképp a helyi) szinten működő nemzetiségi önkormányzatok is.¹⁷ A nemzetiségi önkormányzatok tevékenységükkel jelesen hozzájárulnak az identitás megőrzéséhez, azonban ezen feladatok ellátása és minősége szintenként és a rendelkezésre álló forrás mértékétől függően változik.

¹⁶ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 3–10. §.

¹⁷ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 11–21. §.

Települési szinten a nemzetiségi önkormányzatok hatáskörükben elláthatnak intézményfenntartói feladatokat, többek között a nemzetiségi nevelés-oktatási intézmények tekintetében, továbbá közgyűjtemények fenntartását is elláthatják, ugyanakkor szerepük települési szinten a kulturális önazonosság fenntartásában a leglátványosabb.¹⁸ Ez utóbbi során a települési nemzetiségi önkormányzatok anyagi lehetőségeikhez mérten (központi költségvetési támogatások, pályázati források) valósítják meg programjaikat, éves terveiket, amelyek révén többek között az adott nemzetiség nyelvének, hagyományainak, kultúrájának megőrzésére és továbbörökítésére törekednek. Többek között ilyen rendezvények a hagyományörző bálók, az anyanemzet vallási és állami ünnepeinek megünneplése, a települési önkormányzat rendezvényein az adott településen élő nemzetiség képvisellete, népszerűsítése. Az együttműködés megvalósulhat a különböző nemzetiségi civil szervezetek támogatásán keresztül is, illetve egyéb más területeken, mint amilyen a könyvkiadás vagy a színházi és egyéb rendezvények megvalósítása.

Szintén jelentős a megyei, fővárosi nemzetiségi önkormányzatok jelenléte, amelyek hasonló feladatokat látnak el az identitás megőrzése terén, mint a települési nemzetiségi önkormányzatok, azonban nagyságuk és a rendelkezésre álló forrásaik okán nagyobb volumenű feladatok ellátására képesek, illetve jelentős szerepet vállalnak a települési nemzetiségi önkormányzatok támogatásában is.

A nemzetiségi identitás megőrzésének önkormányzati szinten történő megvalósításának csúcsszervének az országos nemzetiségi önkormányzatok tekintendők, amelyek egyedülként látják el az adott nemzetiség intézményes képviselétét. Feladataik igen sokrétűek, tekintettel arra, hogy az intézményfenntartáson és a nemzetiségi kultúra ápolásán és népszerűsítésén túl ellátnak érdekvédelmi, érdekképviselési feladatokat, az általuk képviselt nemzetiségek tekintetében országos szintű képviselést, továbbá véleményt nyilvánítanak az általuk képviselt nemzetiségeket érintő jogszabályok tervezeteiről, nemzetközi megállapodásokról.¹⁹ Többek között az 1995. március 18-án alakult Szerb Országos Önkormányzat is ilyen feladatokat lát el. E szervezet képviseli a magyarországi szerb nemzetiség érdekeit, fő feladata a szerb kultúra, a szerb szokások ápolása, valamint a nyelvoktatás elősegítése, szervezése, az anyaországgal való kapcsolatok létrehozása, ápolása, azok továbbfejlesztése, a diaszpórában élő szerbekkel való kapcsolattartás, a szerb nemzetiség képvisellete az állami szervek előtt, továbbá minden egyéb feladat végrehajtása, illetve koordinálása, amely a magyarországi szerb nemzetiséget érinti.

Az önkormányzat jól működő és kiépített kapcsolatrendszerrel rendelkezik különböző szerb civil szervezetekkel, egyesületekkel, oktatási és kulturális intézményekkel, valamint a Szerb Ortodox Egyház Budai Püspökségével és az egyház szervezeteivel, a magyarországi szerb médiával és különféle állami szervekkel, intézményekkel. Jó kapcsolatot ápol továbbá az anyaország területén működő kulturális, oktatási és tudományos intézményekkel is.²⁰

A Szerb Országos Önkormányzat a Szervezeti és Működési Szabályzatában (a továbbiakban: SZMSZ) megállapított feladatai körében – települési szerb nemzetiségi önkormányzatok hiányában – ellátja a nemzetiségi közösséggel kapcsolatosan a településen jelentkező érdekképviselési és érdekvédelmi feladatokat, továbbá hasonló feladatot lát

¹⁸ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 25. § (3) bekezdés és 34. §.

¹⁹ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 117–120. §.

²⁰ *Magyarországi szerbek* (2012–2014). Elérhető: <http://emberijogok.kormany.hu/magyarorszagi-szerbek> (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

el a területi önkormányzatok kapcsán is. Ellátja a szerb nemzetiség érdekképviseletét és a nemzetiség védelmét, továbbá a nemzetiségi kulturális autonómia fejlesztése érdekében országos szintű nemzetiségi intézményhálózatot tart fenn. A nemzetiséget érintő jogszabálytervezetekről, nemzetközi szerződésekről, megállapodásokról véleményt nyilvánít, egyetértési jogot gyakorol fejlesztési tervekkel kapcsolatban, továbbá ellátja a nemzetiséget érintő egyéb feladatokat.²¹

Szakmai tevékenységét az önkormányzat bizottságokban döntés-előkészítés, végrehajtás, ellenőrzés) fejt ki. A bizottságok külső tagjait különböző szakemberek közül választják ki. Fontos kiemelni, hogy a szakmai bizottságok maguk alkotják a működési szabályzatokat a közgyűlés jóváhagyása mellett. Három állandó bizottság működik az önkormányzat közgyűlésének feladatai ellátására. A Pénzügyi Ellenőrző Bizottság a vagyonyilatkozat nyilvántartásával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatok ellátásával foglalkozik. A Kulturális Bizottság a kulturális életet érintő kérdésekben dönt (például pályázati kiírások), illetőleg a beadott kérelmek alapján dönt a kedvezményezettekéről, továbbá a támogatás mértékéről. Az Oktatási Bizottság dönt például a szerb közösséghez tartozó diákok körében meghirdetett ösztöndíjpályázatokról, amelyek kiírásában alapfeltételként szerepel, hogy a felsőoktatási intézményben tanuló pályázó a szerb nemzetiséghez tartozzon, annak aktív tagja legyen, valamint ne részesüljön ösztöndíjban más nemzetiségi közösségtől. A szociális körülmények nem szerepelnek a feltételek között. Ezen szervek közül kiemelkedő a Kulturális Bizottság és az Oktatási Bizottság tevékenysége.

A Szerb Országos Önkormányzat működését segítik a különböző területeken létrehozott intézményei is:

- Szerb Intézet,
- Szerb Pedagógiai és Módszertani Központ,
- Magyarországi Szerb Kulturális és Dokumentációs Központ,
- Battonyai Két Tanítási Nyelvű Szerb Általános Iskola és Óvoda,
- Szerb Országos Önkormányzat Hivatala,
- Srpske Nedeljne Novine (Szerb Hetilap),
- Magyarországi Szerb Színház,
- valamint 2013. szeptember 1. óta a „Nikola Tesla” Szerb Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon.²²

A működéssel kapcsolatos iratanyagok jelentős része szerb nyelven készül, mint például a közgyűlési jegyzőkönyvek. A hivatal munkatársai munkavégzésük során is a szerb nyelvet használják, mivel mindegyikük a szerb közösséghez tartozik. Az SZMSZ-ben rögzítették, hogy a Szerb Országos Önkormányzat gazdálkodását a mindenkor hatályos jogszabályok szerint végzik. E szabályzat – a már leírtakon túl – tartalmazza még a képviselők jogait és kötelezettségeit, az ülések rendjét, a szavazás menetét.²³

²¹ *A Szerb Országos Önkormányzat Szervezeti és Működési Szabályzata* (2016). Elérhető: http://szerb.hu/media/pdf/szoo-szervezeti-es-mukodesi-szabalyzat_31_2016.pdf (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

²² *A Szerb Országos Önkormányzat Szervezeti és Működési Szabályzata*. Elérhető: http://szerb.hu/media/pdf/szoo-szervezeti-es-mukodesi-szabalyzat_31_2016.pdf (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

²³ *A Szerb Országos Önkormányzat honlapja. Szabályzatok*. Elérhető: <http://szerb.hu/hu/szabalyzatok.php> (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

A fentiekben bemutatott tevékenysége mellett rendezvényeivel az önkormányzat nagymértékben hozzájárul a magyarországi szerb identitás és kultúra megőrzéséhez, közülük is kiemelkedő a Szerb Kultúra Hónapja című rendezvény, a Szent Száva-napi Akadémia, irodalmi estek, kiadványok, könyvkiadás támogatása, valamint a hazai folklór és színjátszás támogatása különféle táborok megvalósításával.

5. A Magyar Nemzeti Tanács mint az identitás megőrzésének egyik eszköze

A szerb és a magyar jogrendszer nemzetiségre, nemzeti kisebbségekre vonatkozó szabályait vizsgálva mindenféleképp szükséges szólni arról, hogy mind Magyarország, mind pedig Szerbia Köztársaság államalkotó tényezőként ismeri el a területén élő nemzetiségeket. Szerbia Köztársaság alkotmánya értelmében az állam védi a nemzeti kisebbségek jogát, és garantálja az egyenlőség biztosítását, valamint identitásuk megőrzésének lehetőségét, továbbá több szakaszban is szabályozza a nemzeti kisebbségek jogait. Az alkotmányból levezethető, az identitás megőrzését is elősegítő rendelkezések alapján a nemzeti kisebbséghez tartozók tudományos, oktatási és kulturális egyesületeket hozhatnak létre, amelyeket önkéntes alapon támogatnak. Ezen egyesüléseknek az állam különös szerepet tulajdonít a kisebbségi jogok megvalósítása esetén. E jogszabály továbbá úgy határoz, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek joga a saját nemzetiségükkel történő együttműködés a Szerb Köztársaság területein kívül is.²⁴ Az alkotmány mindemellett politikai képviselőt is biztosít a nemzeti kisebbségek részére.

Hasonlóan a magyar Njtv. rendelkezéseihez, a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény szintén engedélyezi a nemzetiségi nyelv hivatalos használatát azon területek – települések – esetében, ahol nemzeti kisebbségek élnek.²⁵ A törvény továbbá lehetőséget biztosít a szerbiai nemzeti kisebbségek számára nemzeti tanácsok létrehozására, amelyeknek feladata igen jelentős az identitás megőrzés területén. A törvény rendelkezései értelmében a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kisebbségi nemzeti tanácsot választhatnak az önkormányzatra való joguk megvalósítása érdekében. Ez a szervezet képviseli a nemzeti kisebbséget a hivatalos nyelvhasználat, az oktatás, a nemzeti kisebbségi nyelven való tájékoztatás és a kultúra területén, részt vesz az e kérdésekről való döntések folyamatában.²⁶ Ezen tanácsok általános jogszabályi kereteit önálló törvény rendezi (zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina – a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény), s létrehozásukkal megvalósul az identitás megőrzésének intézményi kerete.

A Magyar Nemzeti Tanács (a továbbiakban: MNT), mint azt az alapszabálya is tartalmazza, a szerbiai magyar nemzeti kisebbség, nemzeti közösség (a továbbiakban: magyar kö-

²⁴ *Ustav Republike Srbije* [Szerbia Köztársaság Alkotmánya] (2006). 14. és 80. szakasz. Elérhető: http://paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

²⁵ *Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* [A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény] (2002). 11. szakasz. Elérhető: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

²⁶ *Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* [A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény] 19. szakasz.

zösség) közvetlenül és demokratikusan megválasztott országos önkormányzata. A magyar kulturális autonómia legfőbb szerve, amelynek közvetítésével a magyar nemzeti közösség gyakorolja kollektív jogát az önkormányzathoz a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás és a hivatalos nyelv- és íráshasználat területén. Az MNT céljai közé tartozik az önazonosság megőrzésével és erősítésével kapcsolatos feladatok ellátása, a magyar közösség teljes és valós egyenrangúságának, valamint esélyegyenlőségének biztosítása a szülőföldjén. A szervezet célja az önazonosság megőrzését és erősítését szolgáló kulturális, oktatási és tájékoztatási intézményrendszer fejlesztése, támogatása és bővítése, továbbá a magyar közösség békés együttélésének és megismerésének az elősegítése más nemzeti közösségekkel.²⁷

Az MNT az identitás megőrzésével összefüggő feladatai mellett számos más területen is tevékeny: többek között elismerések odaítéléséről dönt, valamint a magyar kultúra, az oktatás, a tájékoztatás és a hivatalos nyelv- és íráshasználatot érintő kérdésekben képviseli a magyar közösséget, jogszabályokkal összhangban dönt a fentiekben jelzett kérdésekben. Tevékenysége során a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás és a hivatalos nyelv- és íráshasználat területén intézményeket alapít, vagy társalapítói jogokat gyakorol, létrehozhat alapítványokat, továbbá alapítói jogok gyakorlását is átveheti a köztársaság, a tartomány és a helyi önkormányzatok által alapított kulturális és oktatási intézmények tekintetében. A szervezet továbbá feladatai során meghatározza a magyar nemzeti közösség nemzeti szimbólumait és ünnepeit, valamint elfogadja a nemzeti tanács jelképeire vonatkozó javaslatokat, határon átnyúló kapcsolatokat ápol a magyar nemzethez tartozókkal és szervezetekkel, támogatja a magyar civil szervezetek működését és az általuk kezdeményezett projekteket és rendezvényeket, továbbá egyéb feladatokat lát el a magyar identitás megőrzésének ügyében.²⁸ Az MNT által alapított vagy társalapításában létrehozott intézmények közé tartozik a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, a Pannónia Alapítvány, a Szekeres László Alapítvány, a Fórum Könyvkiadó Intézet, a Hét Nap Lapkiadó Kft., a Magyar Szó Lapkiadó Kft.²⁹

6. Összegzés

Napjainkban fontos, hogy az ember egy közösséghez tartozzon, és érezze ezen közösséghez tartozás jelentőségét is. Amennyiben egy polgár nemzetiséghez, nemzeti kisebbséghez tartozónak vallja magát, úgy ezen közösségi lét hatványozottan fontos lehet az életében. Ennek megvalósításában a nemzetiségi önkormányzatok vagy a nemzeti tanácsok tudnak segítséget nyújtani, amelyek tevékenysége éppen emiatt válik fontossá és nélkülözhetlenné. Az identitás megőrzésében a fentiek alapján tehát jelentős a nemzetiségi önkormányzatok, a nemzeti tanácsok szerepe, amelyek támogatása és segítése a fiatal generációk aktív szerepvállalásával valósítható meg a jövőben.

A fentiekben leírtakon túl jelen összegzés keretei között szükséges szólni a magyar és a szerb szabályozási rendszerről, illetve a tanulmányban ismertetett rendszerről is. Az Alaptörvényben a *Szabadság és felelősség* című fejezet tartalmazza a nemzetiségekre

²⁷ *Magyar Nemzeti Tanács alapszabálya* (2016). 2. és 4. szakasz. Elérhető: www.mnt.org.rs/dokumentumok/alap-dokumentum/alapszabaly (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

²⁸ *Magyar Nemzeti Tanács alapszabálya* 14. szakasz.

²⁹ *Az MNT által alapított/társalapított intézmények.* (é. n.) Elérhető: www.mnt.org.rs/kozerdeku-informaciok/mnt-által-alapított-társalapított-intezmenyek (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

vonatkozó szabályokat: a magyarországi nemzetiségeket államalkotó tényezőként ismerik el, továbbá lehetőséget biztosítanak számukra helyi és országos önkormányzatok létrehozására. A joggyakorlásra vonatkozó rendelkezések meghatározását sarkalatos törvényben utalja tovább szabályozni.³⁰ Amennyiben az Alaptörvényt összehasonlítjuk Szerbia Köztársaság alkotmányával (a továbbiakban: alkotmány), megállapítható, hogy utóbbi bővebb rendelkezéseket tartalmaz a területén élő nemzeti kisebbségekre vonatkozóan. Az alkotmány értelmében a Szerb Köztársaság védelmezi a nemzeti kisebbségek jogait, továbbá az állam külön védelmet szavatol a nemzeti kisebbségeknek teljes egyenjogúságuk megvalósítása és identitásuk megőrzése érdekében. Az alkotmány a fentiekben túl külön fejezetben szabályozza a nemzeti kisebbségek tagjainak jogait; e fejezet a kisebbségekre vonatkozó alapvető jogok, a társulási jog és a nemzettársakkal való együttműködés joga biztosítása mellett a sajátosság megőrzésére való jogot is garantálja a tekintetben, hogy a Szerbia Köztársaságban élő nemzeti kisebbségek tagjainak joguk van a nemzeti, etnikai, kulturális és vallási sajátosságaik kifejezésére, őrzésére, ápolására, fejlesztésére és nyilvános kifejezésére, jelképeik nyilvános helyeken való használatára, nyelvük és írásuk használatára. Az alkotmány továbbá kimondja, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozóknak – azokban a környezetekben, ahol az összlakosság jelentős számarányát képezik – joguk van a hivatalos ügyeket, valamint az ezekből fakadó eljárásokat saját anyanyelvükön lefolytatni. A törvény továbbá jogot biztosít az anyanyelvű oktatásra az állami és az autonóm tartományi intézményekben, oktatási magánintézmények alapítására, a családi és utónév saját nyelven történő használatára, továbbá jogot formál arra vonatkozóan, hogy azokban a környezetekben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok az összlakosság jelentős számarányát képezik, a hagyományos helyi elnevezéseket, a település- és utcaneveket, a topográfiai jeleket saját nyelvükön kiírják. Mindemellett az alkotmány jogot biztosít a nemzeti kisebbségek számára a saját nyelvükön történő teljes körű, kellő idejű és elfogulatlan tájékoztatásra (ideértve az értesítések és eszmék kifejezését, fogadását, közlését és cseréjét is), valamint saját tömegtájékoztatási eszközeik megalapítására. Olvasható továbbá, hogy az alkotmánnyal összhangban, törvény alapján, a nemzeti kisebbségek tagjai számára a tartományi jogszabályokkal kiegészítő jogokat is meg lehet állapítani.³¹

A fentiekből kitűnik a nemzetiségi identitás megőrzésének jelentősége, a kérdéskör mind közvetlenül, mind pedig közvetve mindkét ország alapidokumentumában megtalálható, azonban ami a nemzetiségi jogok egyéb irányú szabályozását illeti, úgy a szerb alkotmány részletesebben szabályoz, mint a magyar Alaptörvény. Amennyiben azonban a nemzetiségekre vonatkozó törvényeket vizsgáljuk az identitás megőrzésének, megélésének fényében, úgy megállapítható, hogy az Njtv. részletesebben szabályoz a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvénynél. Az Njtv. többek között tartalmazza a nemzetiségek alapvető jogait, egyéni és közösségi nemzetiségi jogokat. Tartalmazza továbbá a nemzetiségek oktatási, kulturális és a média területén érvényesülő jogait, amely jogoknak szintén fontos szerepük van a nemzetiségi identitás megőrzésében. Az Njtv. fontos része továbbá a nemzetiségi önkormányzatok működésével, illetve tagjainak megválasztásával összefüggő szabályozás, amely részletesen szabályozza mind a működéssel, működtetéssel összefüggő feladatokat, jogokat, kötelelességeket, mind pedig a nemzetiségi önkormányzati

³⁰ Alaptörvény XXIX. cikk.

³¹ *Ustav Republike Srbije* [Szerbia Köztársaság Alkotmánya] (2006). 14. és 75–80. szakasz.

képviselők megválasztásával, feladatukkal kapcsolatos szabályokat. Az Njtv.-hez viszonyítva a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény lényegesen szűkszavúbban szabályozza a nemzetiségek, nemzeti kisebbségek jogait. Ezen törvény szintén tartalmazza a nemzetiségi, nemzeti kisebbségi alapelveket, valamint a sajátosság megőrzésének a jogát (például nemzeti kisebbségi nyelvű tömegtájékoztatás, oktatás stb.), amelyen keresztül megvalósítható a nemzeti identitás megőrzése, továbbörökítése, illetőleg – mint azt a korábbi fejezetekben már kifejtettük – megteremti a nemzeti tanácsok létrehozásának lehetőségét, amelyekkel összefüggő keretszabályokat külön törvény határoz meg.

Eszerint mind Szerbia Köztársaság, mind pedig Magyarország országgyűlése számára fontosak a nemzetiségek, amelyek identitásának megőrzését az államok prioritásként kezelik, a legmagasabb törvényi szinten védve e jogokat és a garanciákat. Az identitás megőrzésében fontos szerepe van a nemzetiségi önkormányzatoknak vagy az MNT-nek, amelyek intézményes keretek között végzik az identitás megőrzésével összefüggő feladatok megvalósítását, azonban munkájukat nagyban segítik a nemzetiségi civil szervezetek is. Az intézményi struktúrából eredő változások okán más ezen szervezetek működése, finanszírozása és szerepe az adott nemzetiség (és állam) életében, azonban ezen szervek számos azonos feladatot látnak el a nemzetiségi nyelv, kultúra, hagyományok, szokások megőrzése terén. E szerepükkel közvetett (például: általuk működtetett intézmények), valamint közvetlen módon (például: általuk szervezett rendezvények megvalósításával) is nagyban hozzájárulnak a nemzetiségi identitás megőrzéséhez, továbbéltetéséhez.

Felhasznált irodalom

Magyarország Alaptörvénye

2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól

A Magyar Nemzeti Tanács alapszabálya (2016). Elérhető: www.mnt.org.rs/dokumentumok/alap-dokumentum/alapszabaly (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

A Szerb Országos Önkormányzat Szervezeti és Működési Szabályzata (2016). Elérhető: http://szerb.hu/media/pdf/szoo-szervezeti-es-mukodesi-szabalyzat_31_2016.pdf (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

Az MNT által alapított/társalapított intézmények. (é. n.) Elérhető: www.mnt.org.rs/kozerdeku-informaciok/mnt-altal-alapitotttarsalapitott-intezmenyek (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

GEREBEN F. (1999): *Identitás, kultúra, kisebbség.* Budapest, Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.

GREGÓCZKI E. – HALMI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAI L. (2002): *Jogi ismeretek.* Budapest, Finance Oktatási és Kutatási Alapítvány.

LATORCAI Cs. – MOLNÁRNÉ ASBÓTH E. – PAULIK A. I. (2013): *Nemzetiségi Önkormányzatok Kézikönyve.* Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Magyarországi szerbek (2012–2014). Elérhető: <http://emberijogok.kormany.hu/magyarorszagi-szerbek> (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

PATAKI F. (1982): *Az én és a társadalmi azonosságtudat.* Budapest, Kossuth Kiadó.

A Szerb Országos Önkormányzat honlapja. Szabályzatok. Elérhető: <http://szerb.hu/hu/szabalyzatok.php> (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

Ustav Republike Srbije [Szerbia Köztársaság Alkotmánya] (2006). Elérhető: http://paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina [A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény] (2002). Elérhető: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html (A letöltés dátuma: 2016. 11. 15.)